

**ՏԵՐՏԵՐԻ ԱՐՋ ՏՂԵՆ՝ / Հայ ժողովրդական հեքիաթներ, Հատոր VIII / Գուգարք (Լոռի), Լոռու
բարբառ (խոսվածք)**

Ըլել ա, չի էլել, ժըմընակով մի տերտեր է ըլել, գնացել ա էս տերտերը փետի: Փետատեղը մեկ արջ տերտերին ռաստ ա գալի:

Էս Արջը տերտերին ասում ա.— Պետք է գաս իմ մոտ, ինձ հետ խառնվես, մի տարի եղը կգաս տղեղ կտանես, եթե չգաս, մեկ էլ ռաստ կբերեմ քեզ՝ կվերջացնեմ:

Էս տերտերը ուշանում ա, չի գնում, տարում ժըմընակ էլի փետի է գնում: Արջը ռաստ է գալի հետը, ասում ա տերտերին, թե.— Դու խի՞ չի էկար ժըմընակին:

Տերտերը ասում ա.— Մոռացա:

Արջը ասում ա.— Ա՛յ հիմի խո էկել էս, տղեղ տար, չէ՝ քո վերջն է:

Տերտերն էլ իրան տղին վերցնում ա, տանում իրան տունը:

Տերտերը իրան տանը էդ տղին պահպանում ա. էդ տղեն շուտով մեծանում ա, նա գնում ա երեխանց հետ դռանը խաղալու:

Գնում է խաղալու հարևան երեխանց հետ, մեկ երեխի կուռն ա կոտրում, մեկ երեխի ոտն ա կոտրում, մեկ երեխի գլուխն ա կոտրում: Էս երեխեքը գնում են իրանց տներումը, իրանց հայրներին ասում են, որ.— Տերտերի տղեն մեր գլուխը, ոտը, կուռը կոտրում ա:

Էն երեխանց հայրները ասում են երեխանցը, թե.— Բան չկա, էս մի անգամն է. եթե մյուս անգամն էլ ոտներուդ, կուռներուդ կոտրի, էն վախտը մենք տերտերին էլ, իրան տղին էլ կը պատժենք:

Էս երեխեքը էլի գնում են խաղ անելու: Էս տերտերի տղեն էս երեխանց հետ, սկսում ա դրանց թակիլը, կուռներուն կոտրատել:

Էրեխեքը էդ գնում են կրկին իրանց հայրներին ասում:

Հայրները տերտերին կանչում են, թե.— Քու տղեղ էս մի անգամ չի, երկու անգամ չի, մեր երեխանց կուռը, ոտը, գլուխը կոտրում ա, մենք քեզ ասում ենք, որ քու տերտերությունդ չենք ուզում, որ քու տղեղ էդ տեսակ օղպաթները մեր երեխանց գլուխն ա բերում: Ա՛յ տերտեր, մենք քեզ ասում ենք, որ դուն կամ քու տղին հեռացրու գեղիցը, կամ չէ՝ դու հեռացիր:

Էս տերտերը գնում ա իրան տուն, միտքն անում, ասում ա իրան տղին.— Ա՛յ որթի, ժողովուրդը մեզ գեղից հեռացնում, դուս են անում:

Տերտերի տղեն ասում ա տերտերին.— Ի՞նչ պատճառով են հեռացնում:

Տերտերն էլ ասում ա, որ.— Խաղ անելիս դու հարևանց երեխաների կուռն ու ոտը կոտրես ես եղեր:

Տերտերն ասում ա.— Մի կուդա ոսկի վե կալ ու գուն հեռացիր:

Էդ տղեն ասում ա.— Ես ոսկի չեմ ուզում, էդ ոսկին տար դարբնին տուր, թող նա ինձ համար ինն փտանոց մի չալիկ կապի:

Տերտերը ասում ա.— Շատ լավ կլի:

Տանում ա ոսկին դարբնին տալիս, ինն փտանոց չոմբախը կապի:

Էդ դարբինն էլ սկսում ա ինն փտանոց չոմբախը, շինում ա ու տալի Տերտերի տղին:

¹ Այս հեքիաթի բնագրում մատիտով ուղղումներ են կատարված՝ Լոռու բարբառին համապատասխան դարձնելու համար.—Օ. Կ.:

Էդ Տերտերի տղեն գնում ա գեղից դուրս, տեսնում ա, որ մի աղքատ մարդ փետի ա գնացել՝ սելով, մի լուծ եզնով, էս մի լուծ եզը հուշապները ուտում են: Էս Տերտերի տղեն տեսնում ա, որ աղքատ մարդը սկսում ա լաց ըլել:

Տերտերի տղեն ասում ա.— Ա՛յ աղքատ մարդ, ընչո՞ւ կը լացես:

Աղքատ մարդն ասում ա, որ.— Ես եկել ի որ փետ տանեմ,

Թենց ասում ա ու էդ հուշապներին ամենքին էրկու հետ էն շոմբախով տալիս ա թե չէ՝ սատկում են:

Գեղացոց ասում ա, թե.— Դուք հըմի էդ հուշապներին դետին փորեք, ըծում կկորցնեք:

Ըծում ինքն էլ թողում, գնում ա ուրիշ տեղ:

Գնում է տեսնում ծառերի կուշտը հրես մի մարդ ուզում է ծառերից ճյուղը կոտրատի, ծառերը տակոնով դուս են գալի:

Էս Տերտերի տղեն ասում ա, որ.— Հունա՛ր, հունա՛ր, էդ է հունար:

Էդ Ծառը կոտրատողը ասում ա.— Հունար, հունար Տերտերի տղին է հունար, որ հուշապներին լծել է ու տարել. սա ի՞նչ հունար ա:

Տերտերի տղեն ասում ա, թե.— Տերտերի տղեն ըստեղ ըլի, հետը կաղբերանա՞ւ:

Ծառը տըկոապոկ անողը ասում ա.— Ինչպես չէ, կաղբերանամ:

— Դեհ,— ասում ա,— մեկ չըլինք, էրկուս ըլենք:

Ու աղբերանում են, գնում:

Շատ են գնում, քիչ են գնում, տեսնում են մեկն էլ մի սարի տակի նըստած է:

Ասում ա Տերտերի տղեն.— Հունա՛ր, հունա՛ր, ա՛յ էդ հունար, որ էս սարը շալակել ա:

Էդ Սարը շալակող մարդն էլ ասում ա.— Հունա՛ր, հունա՛ր, Տերտերի տղին է հունար, որ հուշապներին լծել է ու տարել:

Տերտերի տղեն ասում ա.— Որ էդ Տերտերի տղեն ըստեղ ըլի, կաղբերանա՞ւ հետը:

Սար շալակողն ասում ա.— Շատ լավ կըլի:

Դրանք թենց ասում են ու գնում:

Շատ են գնում, թե քիչ, աստոծ գիտի, գնում են, տեսնում, որ հրես մի վերանա չոլում, հրես մի տուն, սրանք ասում են, որ.— Էս մեզ համար տուն կլի:

Էն իրիկունը ըդտեղը կառավարում են ըստանք: Սրանք ըռավոտը մսլահաթ են անում, որ մեկս հետ ընկնենք, կերակուր բան շինենք, տան կրակ, ճրագ վառենք:

Ասում ա, որ.— Ո՞րս հետ ընկնենք:

Բերում են Սար շալակողին ասում են, թե.— Դու կա՛ց, կերակուրներ բան կեփես:

Իրանք վեր կենում ու գնում են հանդը հորսի:

Իրիկունը, որ Սար շալակող տղեն կերակուրներ բան պատրաստում ա, որ էն տղերքը հորս գնացած, գան որ ուտեն:

Մեկ էլ տեսնում է ճաշի ժըմընակը հըրես էկավ մի մեծ կատու, պոչով էս մարդու էրեսին խփեց, էս մարդը նղավեց, իծում էս կերակուրները կերավ ու գնաց: Էս տղերքը իրիկունը էկան տեսան ո՛չ կրակ, ո՛չ ճրագ, ո՛չ կերակուր, մի բան էլա չի կա:

Ասում են.— Պա՛, ինչի՞ կերակուր ու կրակ ճրագ չես պատրաստե:

Ասում է էդ Սար շալակող տղեն.— Որ հիվանդացա, չկարողացա:

Դա ասում ա Տերտերի տղեն, որ.— Ծառ կոտրատող, հըմի էլ դու հետ ընկի ու կերակուր պատրաստի:

Ըծում իրանքը գնում են: Սա սկսում է կերակուրները պատրաստել, ըծում տեսնում է, որ Հիբես մի կատու էկավ, էս Ծառը ջարդողի էրեսին պոչով տվուց, էս մարդն էլ նղավեց, վեր ընկավ, կերակուրնին կերավ ու թողեց գնաց:

Էկան իրիկուն Սար շալակողն ու Տերտերի տղեն, տեսան, որ հըրես կերակուրները բան կա ոչ, էս տղեն էլ հիվանդ ա:

Տերտերի տղեն ասում ա.— Ա՛յ տղա, էդ ո՞նց է, որ մի բան էլ պատրաստել չես:

Ասում ա թե.— Հիվանդ եմ:

Տերտերի տղեն ասում ա.— Էսօր էս պիտիմ եղ ընկնիլ, կերակուրները էս պատրաստեմ:

Նրանք երկուսը գնում են հանդը, Տերտերի տղեն մնում է տանը: Սա կերակուրները պատրաստում է, տեսնում ա, որ մի վախտը հըրես մի մեծ կատու էկավ տուն մըտավ, որ ուզեց պոչով էս Տերտերի տղին խփի: Էս Տերտերի տղեն էս կատվի շըլընքին խփեց չոմբախով, գլուխը պոկ էկավ, ըծում պըսպըսալի գնաց, էս տղեն եղենն գնաց, գնաց, տեսավ, որ մի ծակով դըվեր ընկավ էդ գլուխը, գնաց ինքը մտիկ արավ էն ծակիցը, որ մի հուրը տվեց Տերտերի տղի երեսին, էս Տերտերի տղեն էս Հորի կշտին նղավեց, ըծում մի էրկու սըհաթից եղով իրան թոթաշմիշ արավ, վե կացավ գնաց ուրանց տուն եղ:

Իրիկունը տեսան, որ էս Սար շալակողը մեկ էլ Ծառ տըկոռապոկ անողը Էկան, տեսան, որ կրակ, ճրագ վառած, կերակուրը պատրաստած, թե տերտերի տղեն ֆեքսուդ ա. ըծում ասեցին.— Տերտերի տղա, դու խոչադ իր, կրակ ճրագ վառել իս, հիվանդացել չիս:

Տերտերի տղեն էլ ասում ա.— Էկեք էս տեղ:

Տանում ա շանց տալի, ասում ա.— Ա՛յ էս կատուն ձեզ հիվանդացրելիս ա ըլի:

Էդ տղերքը ասում են.— Շատ դուզ ա, դա պոչով մեզ տեր, մենք նղավեինք ու հըվանդանայինք:

Տերտերի տղեն ասում ա.— Դե վեր կացեք գնանք, մե մեծ թոկը վերցրեք ու գնանք:

Դրանք վերցնում են էդ թոկը ու գնում են էդ հորի կուշտը, էդ Ծառ տըկոռապոկ անող տղի միջքում են դնում թոկը ու կախ անում են հորի մեջ:

Դա կիսակախ անիլը ասում ա.— Հանեցեք ինձ էդտեղաց, էրվեցի:

Դրան էդ հանում են:

Տերտերի տղեն ասում ա.— Թոկը իմ մեջքիս կապեցեք:

Կապում են նրա մեջքին ու կախում են հորի մեջ, հոր իջնելիս Տերտերի տղեն ասում ա.—

Քանի ասեմ էրվեցի, դուք կախ թողեք:

Էս Տերտերի տղեն հորը կախ ա ըլում, ասում ա.— Էրվեցի՛:

Քանի դա ասում ա, «Էրվեցի»», դրանք վեր են թողնում, որ գնում ա, հասնում ա հորի տակը, էլ չի էրվում, ընդեղ մոտենալում, տեսնում է մի հուշապ քնած կա, մեկ էլ մի սիրուն աղջիկ, որ էն աղջկա հուրը էրում է, որ հորից էնոր խաթրու չեն կարող կախիլ: Էս տղեն թուրը հանում ա ու էս հուշապի գլխին վրա է բերում, վեց գլուխը պոկում ա, մեկը մնում ա: Հուշապը օխտը գլխանի էր:

Էս հուշապը ասում ա.— Ա՛յ տղա, մեկ էլ տուր, մեկ էլ տուր:

Էս տղեն ասում ա.— Իմ մորիցս մեկ եմ ծնվել:

Տալիս չէ էլ, հուշապը սատկում ա:

— Թոկը,— ասում ա էն աղջկանն էս տղեն,— կապի դու, դու էլ ծերգին:

Էդ աղջիկն էլ ասում ա Տերտերի տղին.— Ծերգին դու դուս էլի:

Աղջիկն ասում ա.— Ես դուս Լերթում, էն տղերքը քեզ հորիցը չեն հանի էլ:

Ասում ա Տերտերի տղեն.— Թե իմ աղբերտինքն ին, նրանք կըհանեն:

— Դե լավ,— ասում ա,— երբոր թենց ա՝ սա մի քար ու չախմախ, որ դու չըխմախին կտաս, ու մի փետե ձի կգա ոտները, վեր կելլես վրան, էն ժամ ոտներդ հուփ կուտաս վրեն, ըծում ծակովը քեզ դուրս կհանի:

Թենց ասում ա ու ինքը դուս է ըլլում²:

Հորի գլխի երկու տղեն տեսնում են, որ էդ աղջիկը եղբան սիրուն ա, «Տերտերի տղին թողունք հորումը,— ասում են,— ու էդ աղջիկը առնենք էրթանք»:

Թողում են. Տերտերի տղեն որքան ասում էր. «Հանեք զիս հորիք», մտիկ չեն տալիս ու ասում են.— «Չենք հանի»:

Տերտերի տղեն ասում է.— Ղորդ որ, ընդուր ասում էր աղջիկը՝ «Ծերդը դու դուս ելիր, ես որ իլանեմ՝ քեզի չեն հանելու»:

Ըծում ինքը չըխմտխին է տալի, տեսնում է փետե ձին էկավ, դա ձիուն վեր է ըլլում ու էդ ծակով դուս է ըլլում, գնում է, տեսնում որ էդ երկու տղեն հիրուր տալիս են, թե «էդ աղջիկը ես տի ուզեմ», նե ասում է՝ «Ես կուզեմ»:

Տերտերի տղեն չոմբախը վերցնում ա ու էդ երկու տղին, ամենքին մին խփում ա թը չէ՝ դրանք սատկում են: Դրանց գցում ա էն ֆորի մեջը, ըծում մի մեծ քարը բերում ֆորի ըղեն քըցում է: Ըծում էն աղջիկն ու Տերտերի տղենը իրուր հուզում են, օխտն օր, օխտը գիշեր հարսանիք է ըլլում: Նրանք հասան իրանց մուրազին, դուք էլ հասնեք ձեր մուրազին:

² Աղջիկը—Ծ. Բ.: